

Отже, ми дійшли висновку, що французькій соціальній рекламі більш притаманне вживання складних комунікативних структур, які утворено за допомогою поєднання декількох комунікативних актів в одному. Найчастіше це поєднання асертивного акту, іллокутивна сила якого полягає в ствердженні певного стану речей, та директиву або квеситиву як заклик заміслитися над певним способом життя чи щодо дотримання певних поведінкових стандартів. Квеситиви у рекламі у більшості випадків представлено риторичним запитанням, відповідь на яке стає зрозумілою із контексту рекламного повідомлення. Вживання експресивів та інших типів мовленнєвих актів зустрічається у дискурсі французької соціальної реклами відносно рідко. Всі перераховані вище мовленнєві акти можуть поєднуватися один з одним, утворюючи складні комунікативні структури, які дуже часто обрамлено у діалоги.

Література:

1. Почепцов Г. Г. Комунікативні технології двадцятого сторіччя. Київ : Ваклер, 1999.
2. Searle J. R. *Speech Acts, Mind, and Social Reality* / J. R. Searle, G. Meggle, G. Grewendorf. London : Kluwer, 2002.
3. Searle J. *Indirect Speech Acts. Syntax and Semantics*. Ed. by P. Cole, J. Morgan. New York : Lnd., 1975.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-300-5-25>

АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, АДРЕСОВАНОЇ ЮНІЙ АУДИТОРІЇ

Дев'ятко Н. В.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії*

*КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
м. Дніпро, Україна*

Література, адресована дитячій та юнацькій аудиторії, має свою специфіку, зумовлену особливостями сприйняття тексту у відповідному віці. За деякими параметрами вона суттєво відрізняється від літератури для дорослої аудиторії, що відповідним чином впливає на всі твори, які належать до цієї парадигми. Також потрібно врахувати, що література,

адресована юній аудиторії, буде мати як питомі особливості, спільні для всієї літератури для дітей та юнацтва, що відрізнятиме її від літератури для дорослих; так і власні аудиторні відмінності, що розмежовуватиме твори відповідно до їхнього адресата – діти або підлітки. Ще одним фактором, який ускладнює дослідження такої літератури, є жанрова приналежність твору. Наприклад, підліткове фентезі матиме власні жанрово зумовлені особливості, спільні як із літературою для юної аудиторії в цілому, так і типові для підліткової літератури, а також власні особливості, типові для жанру фентезі. У так званій жанровій літературі всі ці процеси проявляються значно яскравіше, ніж у традиційному реалізмі і творах, написаних у казковій стилістиці.

Ще один аспект, який обов'язково має бути врахований під час дослідження сучасних творів для дітей та юнацтва, це еволюційний рух літератури, адресованої юній аудиторії, у контексті текстових змін у всій палітрі особливостей твору (сюжет, герої, стилістика, психологізм тощо), що також суттєво впливатиме як на оцінку сучасних творів у літературознавстві, так і на розуміння їхнього виховного і світоглядного потенціалу впливу на аудиторію. У цьому пункті також важливе усвідомлення, як загальні світові тенденції змін впливають на літературу для дітей та юнацтва і яку мають реалізацію в їхніх текстах. Без розуміння цих аспектів адекватне прочитання сучасних творів, адресованих юній аудиторії різного віку, не є можливим.

В Україні психологічні особливості сучасних творів, написаних для юної аудиторії, вже ставали предметом наукових розвідок. Проте наразі кількість таких робіт недостатня, щоб повністю осмислити сучасний літературний процес, оскільки тривалий час твори для юної аудиторії мало цікавили українських літературознавців. Помилково вважалося, що твори для дітей та юнацтва – «прості», «однотипні», а тому не потребують окремого наукового осмислення. Л. Чебан описує цей науковий стереотип, на базі якого сформувалося упередження щодо такого типу літератури: «Характерними особливостями творів для дітей вважають лінійну побудову розповіді, прозорість і наочність причинно-наслідкових зв'язків, поверхове психологічне розкриття персонажів та їх чітку категоризацію (позитивні – негативні)» [7, с. 25]. Цей стереотип панував й у радянському літературознавстві. Серед українських науковців, які досліджували цей сегмент літератури, насамперед треба назвати Г. Атрошенко, У. Баран (Гнідець), Н. Богданець-Білокаленко, І. Бойцун, Н. Дев'ятко, Т. Качак, В. Кизилову, Н. Марченко, Л. Овдійчук, Е. Огар, О. Папушу, О. Романенко, О. Січкара, О. Слизук, О. Стужок, Л. Чебан, С. Хороб та ін.

На світовому рівні нині відстежуються дві тенденції, які формують актуальний літературний процес. По-перше, з часом література

змінюється, щоб краще відповідати на виклики часу. Наприклад, якісна жанрова література ХХІ ст. більш динамічна, кінематографічна, лаконічна в описах, має глибші драматичні конфлікти, автори приділяють більше уваги психологічним аспектам і важливим деталям, ніж література минулих періодів. Особливо це стосується літератури для дітей та юнацтва, яка зазнала на сучасному історичному етапі найбільших змін. По-друге, образи героїв і самі тексти повинні бути життєствердного типу, щоб мати позитивний виховний вплив на читачів, а це автоматично відмежовує постмодерні і сюрреалістичні твори від всієї іншої сучасної літератури, яка може суттєво впливати на формування особистостей дітей та підлітків.

Питання постмодерну та його світоглядного впливу на літературу підняте не випадково, оскільки у літературознавстві цей феномен часто має виключно позитивне змалювання, і йому, на мою думку, помилково приписуються всі суттєві психологічні і смислові зміни у літературі. При цьому, зазвичай, істинний світоглядний вплив постмодерну на суспільство через мистецтво не аналізується. Навіть ігрове начало, притаманне всьому дитинству, прочитується крізь постмодерну призму, набуваючи самоцінних «правил гри», які подаються як новація і благо. Подібне можна бачити у роботі В. Винника, який досліджував поетику «сучасних творів». Серед базових рис сучасної дитячої літератури дослідником визначаються такі: «запозичення сюжетів та образів; незмінність світобудови та правил гри; казково-міфологічна, фантастична модель часопростору; інтертекстуальність; максимальна увага до рис цільової аудиторії; вміщення національних та інтернаціональних ідей у твір; інноваційність; фантазійність; художня реальність, позбавлена ідилій» [1, с. 198]. У поданому переліку чітко спостерігається ідеологічний диктат постмодерну і світоглядна маніпуляція, коли постмодерн легітимізується як єдиний «правильний» вектор розвитку. Проте подібний збір «типових рис» сучасності частково запозичений у викривленому вигляді, а частково притаманний виключно творам постмодерного типу і не стосується інших творів в актуальній парадигмі, що може бути підтверджене під час досліджень великих текстових масивів.

Ще одним викликом, на який відповідає сучасна література, є глобальна тенденція до спрощення і шаблонізації та стереотипізації мистецтва. Це серйозна загроза для цивілізації, оскільки послаблює творчий потенціал людства і робить маніпуляції значно простішими. Людина з нерозвинутою психікою і, як наслідок, із вузьким емоційним спектром, відсутньою емпатією, не розвинена особистість, позбавлена гармонійності, підсвідомо тяжіє до тоталітарного світоустрою як в особистому бутті, так і на державних рівнях, коли найбільш актуальними

стають моделі приниження, самоприниження та агресії, відповідальність за власне життя добровільно вручається в руки «вождю», а сама людина стає «гвинтиком» в антилюдській системі. Тому література для юної аудиторії сьогодні покликана, зокрема, унеможливити становлення новітніх тоталітарних держав. Базовим є те, що формування таких тоталітарних світоглядних утворень може зупинити виключно системний розвиток вільних гармонійних особистостей.

Кожна національна література має свої історичні особливості розвитку, зумовлені викликами часу, еволюційністю, подоланням загроз з минулого. Для української літератури подібними загрозами є постколоніальність, неяскравість національного у його життєствердному прояві, стереотипізація національного та світоглядне повернення до тоталітаризму під впливом колишньої «метрополії». Література, а особливо твори для юної аудиторії, надзвичайно чутлива до викликів часу, які прагне вирішити першою, готуючи юну аудиторію до подолання наявних світоглядних проблем в реальному житті. Тому у справді якісній літературі на світоглядному, а іноді й на структурному рівнях, будуть наявні авторські відповіді на актуальні історичні виклики. При цьому жанрова приналежність не матиме значення, але впливатиме на форму подачі світоглядної інформації та поведінкових моделей, оскільки ці процеси будуть зумовлені жанровим антуражем.

В. Кизилова, провідна дослідниця сучасної української літератури для дітей та юнацтва, не даремно акцентує увагу на тому, що національна неповторність може виявлятися як у фольклорних витоках, так і «в актуалізації національної історії й відтворенні сучасності, у символічному віддзеркаленні вітчизняних суспільно-політичних і культурних реалій» [5, с. 106]. Водночас глобалізація сприяє жанровому, стильовому і тематичному синкретизму у сучасній літературі для юної аудиторії. І ця тенденція, на думку В. Кизилової, за останні десятиліття тільки посилюється. Досліджуючи реалістичний сектор сучасної літератури для дітей та юнацтва, Т. Качак також підтверджує потужні трансформації художньо-естетичної парадигми, що позначається на «розширенні тематики, зміні поетики й способів комунікації автора і читача, зародженні нових тенденцій» [4, с. 3].

У. Баран відкрито проголошує антитоталітарні ідеї як такі, що формують сучасну літературу для дітей та юнацтва, яка допомагає юному читачеві у пошуках ідентичності. Важливим є те, що дослідниця не лише описує еволюційну парадигму для відповідного сегменту літератури від давніх фольклорних текстів, але і вказує, що комплексне вирішення накопичених суспільством світоглядних проблем «стало реальним лише в умовах комунікативної кризи постмодерного світу, яка зумовила пошук самості у процесі глобалізації проблеми ідентичності»

[2, с. 73–74]. А отже чітко зафіксувала у вітчизняному літературознавстві існування світоглядної кризи, спричиненої саме постмодерною світоглядною ідеологією.

Визначаючи традиційні функції дитячої літератури, Т. Качак розвиває бачення виховної та освітньої функцій, конкретизуючи вплив творів, адресованих юній аудиторії: «Виховувати кращі моральні якості дитини, сприяти формуванню цілісної, всесторонньо розвинутої особистості – мета дитячої книжки» [3, с. 10]. Цей потужний вплив художнього твору на світогляд юного читача може бути використаний у різний спосіб – як для розвитку вільної особистості, так і для погашення її творчих енергій і подальшого ідеологічного виховання як одного з «гвинтиків» тоталітарної системи, що неодноразово відбувалося в людській історії.

У цьому контексті важливою є наступна глобальна зміна. Ще однією світовою тенденцією зміни літератури для дітей, а особливо для підліткової аудиторії та юнацтва, є відмова від прямої дидактичності. Акцент на авторитет автора-дорослого, який є оповідачем, уже не дає потрібного ефекту, і в деяких випадках може працювати навпаки – на відторгнення і підсвідоме відсторонення. Це глобальна тенденція останньої третини ХХ ст. у літературі для дітей та юнацтва призвела до того, що навіть авторський текст у сучасних творах часто є варіантом контекстного осмислення ситуації самим персонажем, а не питомо авторським текстом, як це було раніше.

Сам же автор неначе «прихований» за своїми персонажами, як це можна було раніше бачити виключно у літературі для дорослої аудиторії, якій дозволялося мислити самостійно і навіть не погоджуватися з автором. Тепер таке право має і юний читач, отримуючи його саме у підлітковому віці. Л. Чебан вказує на те, що сучасні автори все частіше «залишають простір для того, щоб читач самостійно робив висновки з прочитаного, вони виявляють більшу довіру до нього» [7, с. 26]; а весь прописаний автором дидактичний вплив має «навчати так, щоб дитина цього навіть не помітила» [6, с. 81].

Таким чином, у першу чергу від якості і реалістичності змалювання психологічно складних персонажів, які стають для читача провідниками у світ твору, залежить реалізація авторських ідей та їхнє розуміння аудиторією.

Висновки. Актуальна проблематика дослідження сучасної літератури, адресованої дитячій і підлітковій аудиторії, залежить від світових соціальних і психологічних тенденцій. Сучасна література є синкретичною за жанровими та аудиторними ознаками. Вона покликана відповідати на виклики часу, зокрема, бути життєствердною та антитоталітарною, відмежовуватися від світоглядних впливів пост-

модерну, долати вплив шаблонізації, мати сучасну композиційну структуру і стилістику та уникати прямої дидактичності. Це все збільшує вплив сучасних творів на світогляд юної аудиторії.

Література:

1. Винник В. Дитяча література: до проблеми бінарності текстів. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2011. Вип. 60. С. 197–199.

2. Гнідець У. Ідентичність комунікативного простору в романі «Чорнильне серце» Корнелії Функе. *Слово і час*. 2010. № 4. С. 73–77.

3. Качак Т. Література для дітей і дитяче читання у контексті сучасної літературної освіти : збірник науково-методичних статей. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2013. 132 с.

4. Качак Т. Художньо-естетична парадигма сучасної української прози для дітей та юнацтва : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.01. Черкаси, 2019. 39 с.

5. Кизилова В. Художня специфіка української прози для дітей та юнацтва другої половини ХХ століття : монографія. Луганськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2013. 400 с.

6. Скориця Д., Шарова Т. Специфіка сучасної української дитячої літератури. *Українські студії в європейському контексті*. 2021. № 4. С. 79–86.

7. Чебан Л. Стратегії перекладу сучасної англомовної прози у світлі теорії оповіді (на матеріалі українського перекладу О. Мокровольського повісті Н. Геймана “Coraline”). URL: https://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/2798/Cheban_bak.pdf (д. зв.: 2023.02.25).